

УДК 271:94 (477)

Богдан Гринюка

Діяльність Згромадження сестер мироносиць в Підгорецькому монастирі міжвоєнного періоду

Досліджується діяльність Згромадження сестер мироносиць у Підгорецькому монастирі. Характеризується їхня роль у наданні допомоги бідним, немічним та дітям-сиротам. Основна увага зосереджена на господарській та фінансовій діяльності черниць. З'ясовано, що основними джерелами прибутку сестер мироносиць були пожертвування віруючих, земельна власність і власне господарство. Під час перебування у Підгорецькому монастирі Згромадження сестер мироносиць отримало офіційне визнання від митрополита Андрея Шептицького та в обителі більшість черниць прийняли монаший постриг. Звертається увага, що протягом міжвоєнного періоду у Підгорецькому монастирі одночасно проживали отці василіани та сестри мироносиці, а на початку 30-х років ХХ ст. монахині переїхали на постійне місце проживання в м. Богородчани.

Ключові слова: Згромадження сестер мироносиць, василіани, Підгорецький монастир, отець Юліан Іван Дасій, Підгірці, Пліснесько

Bogdan Grynyuka

The activities of the Congregation of the Sisters Myrrhbearers in the Pidhirtsi monastery during the interwar period

The activities of Congregation of the Sisters Myrrhbearers in the Pidhirtsi monastery are studied. Their role in helping the poor, the infirm and orphans is characterized. The main focus is made on the economic and financial activities of the nuns. It is found that the main sources of Sisters Myrrhbearers income were donations of believers, land ownership and farming. The Congregation of the Sisters Myrrhbearers received the official recognition from the Metropolitan Andrey Sheptytsky during their stay in the Pidhirtsi monastery; at this time most of nuns took monastic vows. Attention is paid to the fact that during the interwar period the Pidhirtsi monastery was a residence simultaneously for Basilian Fathers and Sisters Myrrhbearers, and in the early 30's of 20th century nuns moved to the permanent residence in the Bohorodchany city.

Keywords: Congregation of the Sisters Myrrhbearers, Basilian Fathers, Pidhirtsi monastery, Father Ivan Julian Datsiy, Pidhirtsi, Plisnesko

Чимало визначних пам'яток історії, культури, архітектури та релігії пов'язані з с. Підгірці Бродівського р-ну Львівської обл. Цей населений пункт відомий перш за все Підгорецьким замком і монастирем, здавна іменованим Пліснеським монастирем Чину Святого Василя Великого та літописним Пліснеським городищем. У міжвоєнний період в с. Підгірцях одночасно діяли чоловічий василіанський монастир та жіноча спільнота – Згромадження сестер мироносиць. Відомості про діяльність черниць

в Підгорецькому монастирі, як і про монастир взагалі, у радянський період замовчувалися. Після проголошення незалежності України відновився інтерес громадськості та науковців до історії чернечих організацій і монастирів, насамперед їх створення, діяльності, значення і впливу на суспільство. У цьому контексті, діяльність Згромадження сестер мироносиць в Підгорецькому монастирі залишається малодослідженою, що становить актуальність праці.

Історія чернечого життя Згромадження сестер мироносиць у Підгорецькому монастирі висвітлена в працях сучасних дослідників І. Комар [1, с. 56–60] та М. Ваврика [2]. У цьому контексті варто відзначити наукові розвідки сестри

А. Маслій (в чернецтві – сестра Андрея) [3], яка висвітлила історію Згромадження сестер мироносиць та окрему увагу приділила діяльності спільноти в Підгорецькому монастирі. Джерельну базу дослідження складають архівні матеріали Центрального державного історичного архіву України у м. Львові.

Мета дослідження полягає у висвітленні господарської та фінансової діяльності Згромадження сестер мироносиць в Підгорецькому монастирі.

Засновником Згромадження сестер мироносиць був отець Юліан Іван Дацій (1863–1947) (*іл. 1*) [2, с. 66]. У 1910 р., перебуваючи в м. Кристинополі (сучасна назва – м. Червоноград Львівської обл.), він створив Товариство Мироносиць, з якого в 1914 р. утворилася монаша спільнота сестер мироносиць. Однак в 1920 р. його назначили ігуменом Підгорецького монастиря Чину Святого Василя Великого (1920–1932). Переїхавши

Іл. 1. Отець Юліан Іван Дацій – засновник Згромадження сестер мироносиць

в монастир, отець Ю. Дацій переніс туди новіціат Згромадження сестер мироносиць, щоб в м. Кристинополі не робити конкуренції Згромадженню сестер Служебниць. Саме в Підгорецькому монастирі отець став духовним провідником Згромадження сестер мироносиць (до 1932 р.) [4, с. 466; 5, с. 138].

Мета Згромадження полягала в опіці над старшими людьми та адорації Найсвятішими Тайнами [5, с. 90]. У с. Підгірці сестри займалися вихованням сільських дівчат, вчили їх християнському способу життя, куховарству та веденню раціонального господарства [4, с. 466].

Відомо, що 25 липня 1920 р. 12 сестер разом з о. Ю. Дацієм виїхали з м. Кристинополя до Підгорецького монастиря, а в жовтні прибула решта черниць. В обителі сестри мироносиці опинилося у важкому становищі, оскільки не мали своєї власності, а монастир юридично належав отцям василіанам. Також існувала проблема із житлом. Власне з трьох будівель на території обителі, сестрам віддали приміщення в монастирській дзвіниці (іл. 2), яка їм служила за каплицю, келію і трапезну [3, с. 46]. На сьогодні це приміщення використовується отцями василіанами як

Іл. 2. Церква св. Онуфрія (в центрі), дзвіниця (зліва) та чернечі келії (справа) в 20–30-х роках ХХ ст.

трапезна, а дзвіниця не функціонує в зв'язку з добудовою другого поверху. До речі, приміщення трапезної у будь-яку пору року залишається холодним і сирим через товсті кам'яні стіни (біля 1–1,15 м) та великий підвал під будівлею.

У 1921 р. на свято Вознесіння Господа Ісуса Христа відбулися перші облечини та 7 сестер прийняли чернечий одяг. Також 4 липня прийняла облечини сестра Анна Стадник, в пам'ять про яку о. Ю. Дацій написав невелику статтю «Спомини про сестру Анну Стадник із Згромадження СС. Мироносиць». Пізніше, на свято Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці (22 грудня 1921 р.) чернечі обіти прийняли 19 сестер [6].

Інформації про діяльність Згромадження сестер мироносиць в Підгорецькому монастирі за 1922–1923 рр. не виявлено. Відомо лише, що в 1924 р. «монастир оо. Василян тепер в руках СС. Мироносиць». Причиною цього стало те, що в обителі постійно проживали лише 2 монахи: о. Ю. Дацій (ігумен) та о. Авксентій Александер Титла [7, с. 165, 295]. Водночас, в монастирі уже налічувалося 33 сестри і 4 новички [6]. Також відомо, що сестри мироносиці утримували в с. Підгірцях школу для круглих сиріт та опікувалися 7 інвалідами і 44 сиротами [7, с. 166]. У цей же час в с. Зозулі поблизу м. Золочева Згромадження сестер мироносиць відкрило свій перший осідок.

Важливим для спільноти став 1925 р., оскільки митрополит Андрей Шептицький затвердив Статут Згромадження сестер мироносиць та визнав їх складовою Греко-Католицької Церкви. Після цього у сестер залишилася головна проблема – відсутність постійного місця проживання [3, с. 46]. Зі звіту про канонічну візитацію Згромадження сестер мироносиць в с. Підгірцях (5–14 березня 1925 р.) дізнаємося, що в монастирі проживали 25 сестер, які прийняли обіти і 2 сестринички та 6 сестер в «дочірнім домі» – с. Зозулі поблизу м. Золочева [8, арк. 4].

З архівної документації дізнаємося про фінансове й господарське становище Згромадження сестер мироносиць у Підгорецькому монастирі. Так, станом на 12 березня 1925 р. в касі черниць знаходилися «1642 доларів». Цінних паперів Згромадження мало на суму 13100 корон – австрійська воєнна позика та один турецький «льос» № 1910561 на суму 400 франків. Також 200 доларів повинна була надати «кандид. Дарія Лісовецька» [9, арк. 1]. Відзначимо, що частину коштів сестри

отримували від продажу будівель та землі. Так, сестра Николая мала на продаж «хату за яку давали 105 доларів», а сестра Віра Татомир мала на продаж хату в м. Жовкві з обійстям і городом, який оцінювався в 300 доларів [9, арк. 2]. Також господар з Воловини – Григорій Сироїд, повинен був повернути сестрі Николаї Сироїд 220 доларів за продаж сіножаті. Очевидно, що основний дохід черниці отримували від пожертвувань, продажу будівель, землі та власного господарства.

У Підгорецькому монастирі сестри тримали чимале господарство. Відомо, що черниці тримали 5 пар коней, 12 корів, 1 теля, 1 телицю та «Безрог. 31» (можливо розводили вівці або кози?). Розводили також кролів та птицю: гусей, курей, качок, індиків [9, арк. 1]. У той же час, перед в'їздом на територію обителі знаходився невеликий ставок, в якому можна було ловити рибу.

Для обробітку поля (земельних ділянок) сестри мали в господарстві такий інвентар: 4 вози з упряжжю, 4 плуги, 6 борін та «3 колісняти». Для перемолу зерна на муку у черниць був власний млинок, а також січка для різання соломи і сіна тваринам (коням, коровам). У документації вказано, що сестри мали й інший інструментарій, який використовували в господарстві: сокири, пили, серпи, коси, мітли.

У приміщенні трапезної Підгорецького монастиря, в якій проживали черниці, знаходилися для 45 осіб ліжка з постілью, шафи, столи, крісла, лавки та умивальні. Також сестри мали на 50 осіб столовий набір та, очевидно, й інші кухонні речі. Згромадженню сестер мироносиць належав «інвентар капличний». До нього входили: престол; «кивот з Тиролю»; 2 чаші срібні; монстрація мала; фелон світлий малий (2 шт.); 10 ліхтарів масляних; кадильниця (нова); проскомидійник; килимки до сповіді; «Літургікон новий»; даромильниця срібна (нова) та інші дрібні речі (ложечка, бруси, рушнички).

Поблизу монастиря сестри утримували 6 пнів бджолосімей [9, арк. 1]. З пасіки черниці отримували мед, прополіс і віск. Мед і прополіс застосовували при лікуванні й можливо для продажу. Віск топили й виготовляли з нього свічки, які використовували для освітлення церковного і хатнього приміщення. До речі, розвитку пасічництва в с. Підгірці й хуторі Пліснесько сприяло те, що навколо монастиря були ліси та поля, на яких з ранньої весни і до пізньої осені цвіло чимало квітів, які давали великий урожай меду.

На території Підгорецького монастиря знаходилася гарбарня, у приміщенні якої черниці виправляли шкіри, а потім виготовляли взуття для всіх сестер Згромадження і дітей / дівчат сиріт та німечних. Також вони мали 4 швейні машини, завдяки яким власноруч шили одяг для себе і «приютівців». Поряд з цим Згромадженню належав 1 ткацький верстат. Завдяки йому сестри виготовляли полотно та «пояси для отців василіан». Спільноті також належала «шевчарня», в якій працювали 3 сестри, що виготовляли взуття для Згромадження і «приютівців». Вважаємо, що взимку, у зв'язку із завершенням сезонних сільськогосподарських робіт, сестри могли вишивати рушники і сорочки. Доречно зазначити, що у Підгорецькому монастирі черниці самостійно варили і виробляли мило для власного використання.

Сестри самостійно обробляли 40 моргів поля, але більшість площі знаходилася в різних місцях, віддалено від монастиря, що було недоліком для обробітку і збору урожаю. Завдяки обробці земельних ділянок черниці могли забезпечити себе і «приютівців» продуктами харчування. Також вони отримували частину коштів від обробітку землі й продажу тварин, які покривали видатки на одяг, сіль та ін. потреби [9, арк. 2]. Таким чином, Згромадження сестер мирноносиць самостійно працювало на полі та утримувало велике господарство, яке черниці і «приютівців» повністю забезпечувало.

Відзначимо, що на сьогодні не збереглися господарські монастирські будівлі для утримання свійських тварин, комори для зберігання зерна й інвентарю, а лише церква, келії і приміщення трапезної (тогочасна дзвіниця). Припускаємо, що господарські приміщення (хліви, клуні, стодоли) знаходилися поблизу обителі, на місці сучасної майстерні (*іл. 3*) [10]. Вважаємо, що у міжвоєнний період отці василіани надали частину господарських приміщень для Згромадження сестер мирноносиць.

Станом на 1925 р. в Підгорецькому монастирі знаходилися дві бібліотеки: отців василіан та Згромадження сестер мирноносиць, в яких зберігалися книги релігійного змісту. Так, у бібліотеці черниць знаходилися 188 книжок «аскетичного змісту» [9, арк. 2]. Можливо серед книг були підручники для навчання дітей з «приюту».

Інформація про становище і діяльність черниць в 1926 р. у Підгорецькому монастирі відсутня. Відомо, що в 1927 р. Згромадження сестер мирноносиць й надалі утримувало та доглядало убогих і сиріт.

Іл. 3. Майстерня поблизу Підгорецького монастиря

Їм належав «Дім – Новіціят». У монастирі проживало чимало черниць. Так, Венямина Бойко була старшою сестрою, а намісницею – сестра Василя Бойко. В монастирі проживали й інші сестри: Дарія Юр – магістр новіціату, Євгенія Квасниця – економка, Теодозія Балко – управителька лазарету, Стефанія Сковрон – управителька гарбарні, шевської робітні і пасічничка; Йосафата Васько – управителька кравецької робітні, Юлія Васько – «захристиянка», Софія Мацюк – «вестіярка», Йосифа Ковальчук – управителька ткальні. Також в Підгорецькому монастирі ще проживали 21 сестра, 1 новичка і 1 кандидатка. Діяв лазарет для убогих і сиріт-дівчат. Водночас, 7 сестер проживали в окремому домі в с. Зозулі біля м. Золочева, де старшою сестрою була с. Теофіля Вавренчук, а с. Мелянія Гавачко займала посаду економки [11, с. 302–303].

Упродовж 1928–1930 рр. ігуменом монастиря й надалі був о. Ю. Дацій, а в монастирі, крім нього, мешкали ще два отці василіани [12, с. 140]. Стосовно Згромадження сестер мироносиць, то їх налічувалося 45 сестер, які проживали в двох домах у с. Підгірці (монастир) і с. Зозулі [12, с. 117; 26, с. 342].

Інформації про здійснення обряду монашого постригу та облечин Згромадження сестер мироносиць в Підгорецькому монастирі не

збереглося. Відомо, що 1 липня 1929 р. Текля Шийка вступила до спільноти. Уже в 1930 р., на свято Різдва Христового, молода Текля одягнула чернечий одяг і отримала монаше ім'я – Ірина. Облечини здійснював о. Ю. Дацій. Однак після перших обітів с. Ірина разом з іншими сестрами переїхала до нового перебування Згромадження сестер мироносиць в містечко Богородчани (тепер – смт. Богородчани Івано-Франківської обл.) [14].

У 1928 р. сталася важлива подія в історії Згромадження сестер мироносиць. Про спільноту, становище і діяльність черниць дізнався станіславівський єпископ Григорій Хомишин, який пообіцяв допомогу в купівлі помешкання. Уже 1 вересня о. Г. Хомишин надіслав дозвіл на переїзд сестер з Львівської до Станіславівської Архієпархії. Наступного року (1929 р.) частина черниць переїхали на постійне місце перебування до містечка Богородчани поблизу Станіслава (тепер – м. Івано-Франківськ). Одними із перших туди переїхали сестри Венямина Бойко та Павліна Шипот, а потім переїхало ще 6 сестер. На жаль, переїзд решти черниць і побудова монастиря у м. Богородчанах відійшли на другий план через будівництво о. Г. Хомишином церкви [3, с. 46]. Цікаво про це написав «Очевидець» (20 липня 1930 р.): «...З приємністю зазначаю, що крім площі під будову церкви подарував Преосвященний єпископ Григорій зубожілим міщанам на будову церкви ще й 400 тисяч штук цегли, а надто утворив у Богородчанах велику фундацію для чина Сестер Мироносиць, відступивши їм із двірського лану, розparcelюваного в більшості між наших людей, 100 моргів поля і більшу хату на помешкання...» [15, с. 1]. Для порівняння, в Підгорецькому монастирі сестри проживали у будівлі під дзвіницею (тепер там знаходиться трапезна) 16] та обробляли лише 40 моргів поля, яке знаходилося у різних місцях навколо обителі.

У листі до Високопреподобного протоігумена Чину Святого Василя Великого у Львові від 20 липня 1931 р. йдеться про перевірку фінансово-господарської діяльності отців василіан в Підгорецькому монастирі. У документі вказано: «...Се у числах дуже велика рубка у видатках. Сестри тих видатків не мають. Вони самі дякують, самі сіють – орють – звозять, самі молотять й взагалі всі господарські роботи самі виконують...» [17, арк. 1]. Зазначимо, що Згромадженню сестер мироносиць належало біля 40 моргів поля. Стосовно Підгорецького монастиря, то основний

прибуток отці василіани отримували з орної землі «...в Голубиці – 136 моргів поля, Межигір'є – 33 морги поля, Гута – 40 моргів поля, Кадлубиська – 6 моргів поля...». Далі йде мова, що з переїздом сестер до містечка Богородчани вони забрали з собою 5044 злотих. Доречно вказати, що на листопад 1933 р. ігуменом Підгорецького монастиря був отець Сироїд [17, арк. 3–5].

Упродовж 1932–1933 рр. сестри мироносиці надіслали чимало листів митрополиту Андрею Шептицькому з проханнями в допомозі. Так, до митрополита писали сестри Тереза Васько (настоятелька), Дарія Юр, Софія Мацюк, Євгенія Квасниця, Тереза Мурочна та В. Весела [18, арк. 1–4]. Вважаємо, що черницям важко було покинути с. Підгірці через добрі відносини з місцевим населенням та налагодженням власного господарства, яке розвинули за 10 років перебування в Підгорецькій обителі. Однак в 1933 р. завершилося будівництво двоповерхового монастиря й усі сестри переїхали з Підгорецького монастиря на постійне місце проживання до м. Богородчани [19].

Станом на 1935–1936 рр., як вказано в «Шематизмі Львівської архієпархії», Згромадження сестер мироносиць мало дві будівлі. Однак «відомостей про особовий склад бракують» [20, с. 372]. Очевидно йдеться про приміщення дзвіниці Підгорецького монастиря та будинок в с. Зозулі біля м. Золочева. Вважаємо, що там могла залишитися частина земельних ділянок, які не встигнули продати черниці після їх переїзду до м. Богородчан.

Поблизу Підгорецької обителі, на монастирському цвинтарі поховані місцеві жителі, отці василіани та сестри мироносиці (померли в 20–30-х роках ХХ ст.). На пам'ятній плиті вказано, що там спочивають сестри: Анна Анастасія Стадник (10 березня 1898 р. – 8 червня 1923 р.), Антонія Марія Семенюк (4 травня 1895 р. – 28 червня 1924 р.), Александра Текля Федик (3 серпня 1897 р. – 28 липня 1924 р.), Николая Анна Сироїд (8 січня 1893 р. – 29 квітня 1925 р.), Марта Марія Запісоцька (17 листопада 1864 р. – 16 вересня 1931 р.). Внизу на пам'ятнику напис: «Радуйтеся і веселіться бо нагорода ваша велика на небі. Вічна їм пам'ять» (іл. 4). Звернемо увагу на один незрозумілий момент. На цвинтарі є ще один меморіальний хрест, вставлений в 2000-х роках сестрами мироносицями з м. Івано-Франківська, і на ньому також вказано, що там поховані вказані черниці (іл. 5).

З відновленням ГКЦ та проголошенням незалежності України відновило свою діяльність Згромадження сестер мироносиць. На великі свята сестри відвідували Підгорецький монастир. Так, **22 червня 2014 р.**, на запрошення о. Віктора Батога, настоятеля обителі, сестри мироносиці взяли участь у відзначенні 260 років коронації чудотворної Пліснеської ікони Богородиці та 100-річчя заснування Згромадження сестер мироносиць. Архієрейську літургію звершував Високопреосвященний владика Ігор, Архієпископ і Митрополит Львівський, а співслужили: о. В. Батіг, отці монастиря та запрошене духовенство [6].

Таким чином, в міжвоєнний період у Підгорецькому монастирі одночасно проживали отці василіани та сестри мироносиці. Основною діяльністю черниць була допомога бідним і немічним та дітям-сиротам. Щоб утримати себе і «приютівців», черниці працювали на полі та вели невелике господарство на території обителі. Основним джерелом прибутку черниць були пожертвування віруючих, земля і господарство. Саме в Підгорецькому монастирі Згромадження сестер мироносиць отримало визнання від митрополита Андрея Шептицького, у якому більшість сестер прийняли чернечий постриг і облечини, а на початку 30-х років ХХ ст. переїхали на постійне місце проживання в м. Богородичани.

Іл. 4. Пам'ятний знак на могилі сестер мироносиць

Іл. 5. Пам'ятний хрест з переліком покійних сестер мироносиць

1. Комар І. Соціально-виховна діяльність митрополита Андрея Шептицького у Галичині (1900–1939) / І. Комар // Педагогічні науки. — 2011. — Вип. 15. — С. 56–60.
2. Ваврик М. Нарис розвитку і стану василіанського чина XVII–XX ст. : топографічно-статистична розвідка / М. Ваврик // Записки ЧСВВ. — Рим, 1979. — Сер. II, т. XL. — 217 с.
3. Маслій О. Згромадження сестер-мироносиць у 1914–1946 рр. / О. Маслій // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Історичні науки. — Луцьк, 2015. — Вип. 5. — С. 43–50.
4. *Analecta Ordinis S. Basilii Magni* (Записки Чина св. Василя Великого). Anno centesimo reformationis Dobromylensis vertente (1882–1982).— Romae, 1982. — Sectio II, vol. XI (XVII), fasc. 1–4. — 528 s.
5. Записки Чина св. Василя Великого. — Львів–Жовква, 1932. — Т. V, вип. 1–4. — 466 с.
6. Святкування у Підгірцях [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://mironosuci.com.ua/svyatkuvannya-u-pidhirsyah>.
7. Шематизм всего духовенства греко-католицької Львівської митрополічої архієпархії на 1924 рік. — Львів, 1924. — 347 с.
8. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі –ЦДІАУ, м. Львів). — Ф. 684, оп. 1, спр. 3312.
9. ЦДІАУ, м. Львів. — Ф. 684, оп. 1, спр. 3313.
10. Приватний архів Богдана Гринюка. Фотоматеріали Підгорецького монастиря та монастирського цвинтаря.
11. Шематизм всего клира греко-католицького духовенства Львівської архієпархії на 1927 рік. — Львів, 1927. — 328 с.
12. Шематизм всего клира греко-католицького духовенства Львівської архієпархії на 1930 рік. — Львів, 1930. — 165 с.
13. Шематизм всего клира греко-католицького духовенства Львівської архієпархії на 1928 рік. — Львів, 1928. — 138 с.
14. Померла найстарша сестра-монахиня Згромадження сестер мироносиць [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.credo-ua.org/2011/05/44535>.
15. Богородчани // Діло. — Львів, 1930. — № 172. — С. 1.
16. Приватний архів Стефи Шепіти. Фотографія монастирської дзвіниці Підгорецького монастиря (20–30-ті рр. XX ст.).
17. ЦДІАУ, м. Львів. — Ф. 684, оп. 2, спр. 103.
18. ЦДІАУ, м. Львів. — Ф. 408, оп. 1, спр. 270.
19. Історія Згромадження [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://mironosuci.com.ua/pro-monastyr/istoriya-zhromadzhennya>.
20. Шематизм духовенства Львівської архієпархії на 1935–1936 рік. — Львів, 1935. — 400 с.